

Kazimierz Wenta

Nauki społeczne o pracy i zatrudnieniu w chaosie edukacji na rzecz dostosowania się do globalnych i terytorialnych zmian

Edukacja Humanistyczna nr 1 (32), 7-18

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STUDIA I ROZPRAWY

EDUKACJA HUMANISTYCZNA nr 1 (32), 2015
Szczecin 2015

Kazimierz Wenta
Politechnika Koszalińska

NAUKI SPOŁECZNE O PRACY I ZATRUDNIENIU W CHAOSIE EDUKACJI NA RZECZ DOSTOSOWANIA SIĘ DO GLOBALNYCH I TERYTORIALNYCH ZMIAN

Wstęp

Dostępny dorobek naukowy z zakresu nauk społecznych, pedagogiki i psychologii pozwala na zarysowanie w niniejszym artykule problematyki dotyczącej pracy i zatrudnienia w aspekcie polskiej pedagogiki pracy. Gwoli zróżnicowanych podejść do tej problematyki, ukazuje się tutaj niektóre sprawy związane ze złożonością stanu rzeczy, aby na nowo przemyśleć niektóre sprawy związane z funkcjonowaniem kapitalizmu w pierwszej połowie XXI wieku.

Nie tylko Polacy, ale również większość obywateli państw europejskich, przeżywa trudności ekonomiczno-gospodarcze i dostrzega nadciągające tsunami konfliktów społecznych. Wynika to m.in. stąd, że politycy, właściciele i osoby zarządzające przedsiębiorcami, związki zawodowe i pracownicy najemni, emigranci zarobkowi, zatrudnieni na umowę-zlecenie oraz bezrobotni nie mają przedmiotowej, m.in. wiedzy z zakresu pedagogiki pracy, natomiast zbyt często są wprowadzani w błąd przez służebne kapitałowi środki masowego przekazu¹.

Warto zwrócić uwagę, iż prawie pół Zjednoczonej Europy, tzn. kraje nordyckie i germańskie wraz z habsburskimi przyległościami (Słowenia, Czechy i Węgry), na ogół stanowią „trzon” względnej stabilizacji politycznej, społecznej i kulturowej, natomiast symbolicznym „rogalem” są głównie kraje romańskie (Portugalia, Hiszpania, Włochy) i słowiańskie (Polska, Słowacja, Bułgaria i inne). Dlatego w aspekcie rozważań nad archetypami kulturowymi, świadomością społeczną oraz oddziaływaniem mediów i szeroko rozumianej edukacji można dostrzegać istotne różnice pomiędzy państwami tych dwóch

¹ P. Mancini, D. Hallin, *Systemy medialne*, Wydawnictwo Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2007.

grup. Otóż w państwach „rogala” częstotliwość strajków jest większa, gdyż zostały one boleśnie dotknięte przez kryzys finansowy (od 2008 r.) w postaci uciążliwych następstw ekonomicznych i politycznych, stąd wzrost radykalnych ruchów w tych państwach. Grupy państw zaliczane do tzw. trzonu i rogala, różnią: 1) odmienne stosunki pracy, co wiąże się ze strajkami; 2) przedstawicielstwa pracowników w negocjacjach, np. w Polsce w radach nadzorczych pracownicy w 2009 r. mieli przedstawicieli w 618 radach, a w 2012 r. tylko w 306²; 3) związki zawodowe, np. w Polsce nie mogą funkcjonować w prywatnych przedsiębiorstwach.

Kultura, praca i technologia informacyjna na rynku zatrudnienia i edukacji

Problematyka kultury, pracy i technologii informacyjnej jest rozwiązywana, z punktu widzenia pedagogiki pracy i informatyki stosowanej w edukacji, w kontekście do niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. Poddana analizie literatura oraz jakościowy sondaż diagnostyczny wśród studentów, ujawnia relacje między kulturą pracy a technologią informacyjną, rynkiem zatrudnienia i edukacją³. W praktyce wdrażanie innowacyjnego projektu modernizacji dla małych firm, a tych w Polsce jest najwięcej, jest trudne oraz ukazuje niektóre czynniki i uwarunkowania generujące niekorzystną sytuację na rynku pracy oraz możliwości naprawy. Ujawniono, m.in. że szczególne znaczenie ma nowa technologia informacyjna w edukacji zawodowej na poziomie wyższym oraz jej progresywne siły sprawcze i realizacyjne dla wspólnego dobra.

W świetle obserwacji rynku pracy i konsumpcji odczuwa się wśród Polaków wyraźne znamiona kryzysu mentalnego i gospodarczego. Co prawda często są one wyostrzane ze strony opinii publicznej oraz charakteryzują się one porównywalnym zasobem treści negatywnych i pozytywnych, które bywają nierzadko mało obiektywne, urabiane są przez tradycyjne i elektroniczne media. Wielce prawdopodobne jest jednak to, że: Raz zainicjowany parę wieków temu wzrost gospodarczy będzie trwał z dwu zasadniczych powodów: bo jest to pożądane i, w określonych granicach, możliwe. Ponieważ, przyszłe zwolnienie tempa wzrostu gospodarczego będzie po części obiektywnie wymuszone, po części zaś subiektywnie pożądane, np. sprawy demograficzne, surowcowe, zróżnicowanie poziomów życia w skali planetarnej, regionalnej i lokalnej⁴.

W Polsce dominują przedsiębiorstwa jednoosobowe (rodzinne) oraz tzw. mikro-firmy (do dziesięciu osób zatrudnionych) i takie zjawisko nasila się od ponad dwudziestu pięciu lat transformacji ustrojowej (od czerwca 1989 r.). W niektórych przypadkach, wykluczają się z tej grupy, np. mieszkańcy ze wsi popegeerowskich, gdzie podejmowano wielorakie intencjonalne próby naprawczo-rozwojowe o charakterze produkcyjno-

² J. Żakowski, *Polski rogal*, [w:] *Polityka*, nr 7 (2990), 11-17.02.2015, s. 40-41.

³ K. Wenta, *Kultura, praca i technologia informacyjna na rynku zatrudnienia i edukacji*, [w:] S. Flejterski (red.), *Co z tą pracą. Pomorze Zachodnie w perspektywie interdyscyplinarnej i międzynarodowej*, Wydawnictwo „ZAPOL”, Szczecin 2013, s. 186-187.

⁴ G. W. Kołotko, *Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości*, Wydawca: Pruszyński Media Sp. o. o., Warszawa 2013, s., 216.

usługowym i edukacyjnym, ale bez wyraźnego sukcesu. W ostatnim zaś okresie (zwłaszcza od 2008 r.) polskie lobby polityczno-gospodarcze ze zmiennymi skutkami opierało się kryzysowi gospodarczemu reagując w różny sposób na wyraźne osłabienie popytu wewnętrznego. Dlatego ważne są rozważania nad zagadnieniami dotyczącymi idei: nowa kultura, nowa praca i nowa technologia, w kontekście do przedsięwzięć zaradczych ukierunkowanych na minimalizację skutków kryzysowych dla najmniejszych firm jednoosobowych i rodzinnych oraz tzw. mikro-przedsiębiorstw. W związku z tym należy uwzględnić konieczność i możliwości dotyczące właściwych oddziaływań w sferze optymalnego wykorzystania niezbędnych sił i środków, zwłaszcza finansowych i edukacyjnych na rzecz przezwyciężenia skutków kryzysu społeczno-gospodarczego. Chodzi tutaj z jednej strony o stosowanie zasady racjonalnej oszczędności oraz dostrzeganie możliwości zaspakajania doraźnych i przyszłościowych potrzeb, zwłaszcza kadrowych, m.in. minimalizując straty finansowe, np. zakładając zwroty poniesionych kosztów w warunkach ożywienia gospodarczego i wychodzenia z kryzysu. Z drugiej natomiast strony warto zauważyć, że edukacja ludzi dorosłych, zwłaszcza ich przygotowanie do ustawicznego kształcenia się przez całe życie (LLL), nie znajduje wyraźnego i zarazem efektywnego wsparcia ze strony agend państwowych i samorządowych, ponieważ edukacja dorosłych bez transferu na działania chroniące miejsca pracy i tworzenie nowych, sytuuje się w przestrzeni tzw. syzyfowej pracy.

Na podstawie analizy danych dotyczących kondycji finansowej polskiego społeczeństwa, za rok 2012, należy dostrzegać, że: 1) niższe są dochody gospodarstw domowych, co skutkuje ubożeniem około 30% rodzin; 2) znikają sklepy spożywcze, także „warzywniaki”, księgarnie, kawiarnie i restauracje, itd.; 3) wielkie centra handlowe prowadzą do pustoszenia otoczenia w postaci likwidacji małych firm handlowo-usługowych; 4) dyskonty swym wizerunkiem upodobniają się do supermarketów; 5) ujawnia się czarna przyszłość dla małych przedsiębiorstw; 6) drastycznie spada sprzedaż; 7) ludzie ograniczają potrzeby intelektualno-kulturalne i duchowe⁵.

Nowa praca

W pedagogice pracy można doszukiwać się różnych teorii naukowych, które korespondują z nurtami europeizacji i globalizacji, np. nawiązując do merytorycznych przesłańek dotyczących: 1) polskich tradycji społeczeństwa otwartego⁶; 2) wychowania człowieka jako obywatela, pracownika w zmieniających się czasach⁷; 3) oświaty dorosłych w realiach

⁵ T. Starzyk, *Nadchodzi czas zaciskania pasa*, [w:] Bankier.pl Polski Portal Finansowy 2012.11.17.

⁶ T. W. Nowacki, *Polskie tradycje w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego*, [w:] Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: Pedagogika pracy i andragogika w konstelacji europejskiej i globalnej, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierz Wielkiego, Bydgoszcz -Ciechocinek, 26-28. 04. 2005 r.

⁷ S. Kaczor, *Wychowanie człowieka – obywatela – pracownika w zmieniających się czasach*, [w:] Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: Pedagogika pracy i ..., op. cit.

i dialogu nad rynkiem, zatrudnieniem i szkolnictwem zawodowym⁸; 4) korzeni europejskiej i polskiej pedagogiki pracy oraz jej związków z andragogiką, także zubożenia spraw kształcenia przedzawodowego, prozawodowego i zawodowego dotyczącego dzieci i młodzieży⁹; 5) potrzeby kształcenia w integrującej się Europie ludzi przystosowanych do życia w wielokulturowych społeczeństwach, czyli ludzi wolnych od ksenofobii, tolerancyjnych i gotowych do współpracy z ludźmi różnych grup etnicznych, kulturowych i osób niepełnosprawnych¹⁰; 6) pracy i wiedzy jako wyznaczników rozwoju cywilizacyjnego, zwłaszcza rozwoju człowieka i społeczeństwa¹¹; 7) rozwoju edukacji zawodowej skoordynowanego z polityką na rzecz rozwoju przedsiębiorstw i zatrudnienia¹².

Problematykę dotyczącą fenomenu ludzkiej pracy podejmują się rozwiązać przedstawiciele różnych dziedzin nauki, np. matematyczno-przyrodniczych, społeczno-humanistycznych, także z obszaru sztuki oraz z zakresu nowych interdyscyplin naukowych, w tym także związanych z filozofią, historią, antropologią, filologią, ekonomią, geografą, fizjologią, medycyną, naukami medycznymi, rolniczymi, technicznymi, pedagogiką, prawem, psychologią, socjologią i innymi. W związku z tym w dostępnych materiałach badawczych o pracy, dostrzega się silny ich związek z praktyką, zwłaszcza z rynkiem pracy, ponieważ w polskiej pedagogice pracy jako subdyscyplinie w naukach pedagogicznych (od lat 70-tych XX wieku), docieka się i bada zróżnicowane pola oraz uczestniczy się w rozwiązywaniu wybranych problemów skupionych wokół: 1) zawodoznawstwa; 2) poradnictwa zawodowego; 3) standaryzacji kwalifikacji zawodowych; i 4) kształcenia ustawicznego. Przyszłość pedagogiki pracy jest związana z pracą człowieka i jej przemianami, w kontekście do rozwoju gospodarczego oraz zjawisk kryzysowych, skłaniając się coraz bardziej ku personalistycznym formom oddziaływań na dzieci, młodzież, dorosłych oraz osoby w wieku starczym¹³. Dlatego zachodzi potrzeba ustawicznego wzbogacania przesłanek teoretycznych pedagogiki pracy, przychylając się do stwierdzenia, że nauka jest jedna, a pedagogika doszukuje się istoty fenomenu pracy, stąd nie można jej „uprawiać” tylko z punktu widzenia nauk humanistycznych i społecznych, ale także należy czerpać wiedzę z osiągnięć nauk matematyczno-przyrodniczych, technicznych i artystycznych¹⁴.

⁸ J. Niemiec, *Oświata dorosłych w realiach i dialogu*, [w:] Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: *Pedagogika pracy i ...*, op. cit.

⁹ T. Lewowicki, *Pedagogika pracy i andragogika wobec europejskiej integracji i globalizacji – uwagi prowokacyjne*, [w:] Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: *Pedagogika pracy i ...*, op. cit.

¹⁰ J. Sztumski, *Wyzwania wynikające dla pedagogiki pracy i andragogiki z przynależności do Unii Europejskiej i postępującej globalizacji*, [w:] Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: *Pedagogika pracy i ...*, op. cit.

¹¹ Z. Wiatrowski, *Pedagogika pracy i andragogika w konstelacji europejskiej i światowej*, [w:] Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: *Pedagogika pracy i ...*, op. cit.

¹² S. M. Kwiatkowski, *Drogi i bezdroża kształcenia zawodowego w Polsce w latach 1945-2004. Próba wybiórczo-retrospektywnego spojrzenia*, [w:] Konferencja, *Drogi i bezdroża polskiej oświaty w latach 1945-2004*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, Warszawa, 10 luty 2005.

¹³ S. M. Kwiatkowski, *Kierunki rozwoju pedagogiki pracy*, [w:] Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: *Pedagogika pracy i ...*, op. cit.

¹⁴ K. Wenta, *Teoria chaosu w dyskusji nad pedagogiką*, Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom 2010, s. 127.

Cywilizacja bitowa oparta na założeniach informatyki zerojedynkowej w warunkach postępującej globalizacji i konsumpcjonizmu przemożnie oddziałuje na pracę jako zjawisko społeczne i wciąż doskonalone procedury produkcyjne w postaci wytwarzania dóbr materialnych i niematerialnych, wykonywania usług oraz poszerzania funkcji publicznych. To co jest nowe w pracy w cywilizacji bitowej wynika m.in. stąd, że od prawie półwiecza prawo Moora nie zostało w pełni sfalsyfikowane¹⁵, dlatego dynamicznie zmieniające się możliwości i warunki pracy wymagają odmiennego przygotowania i wychowania na rzecz samowychowania do pracy niż w cywilizacji przemysłowej. Mimo trwającego od 2008 roku kryzysu ekonomiczno-gospodarczego, rynek pracy w większym stopniu należy do jednostek, a nie do firm, a ludzie coraz częściej nie identyfikują się celami firm, lecz z perfekcyjnie wykonywanymi przez siebie zadaniami. W cywilizacji bitowej coraz częściej, mimo wielorakich przeszkód formalnych i utrudnień komunikacyjnych, mamy do czynienia w pracy z tzw. kulturą kombi, co ujawnia się w sferze wspólnie wykonywanych wielu zadań, niekiedy w różnych firmach jako tzw. ludzie wolni¹⁶.

Sens pracy i edukacji w cywilizacji bitowej, później kubitowej i subkubitowej¹⁷ jawi się nie tylko w obszarach wszelkiej pomyślności i dobrobytu, ponieważ pracy takiej jaka była w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku, w przyszłości nie będzie. W cyberprzestrzeni zarysowuje się już wyraźnie oblicze Wielkiego Brata, w jego klasycznej Orwellowskiej postaci, totalnego nadzorcy i podglądacza i to nie zawsze na nasze życzenie, ale także mania-ka komputerowego o modelu Virtual Reality, Matrixa na zasadzie sterowania zewnętrzną rzeczywistością za pomocą myśli¹⁸. Prawdopodobnie, częściowo już w cywilizacji bitowej, ale z dużą dozą urzeczywistnienia, w cywilizacji kubitowej i subkubitowej zapowiada się raj dla bezrobotnych z wyboru, zróżnicowane formy zatrudnienia i samozatrudnienia, nawet roboty będą się uczyć na swoich błędach, zwiększy się zapotrzebowanie na tzw. wolne, twórcze zawody oraz dla nadzoru, kontroli i wszelakich restrykcji dla 10, nawet 20 miliardów ludzi¹⁹.

O nowych modelach pracy dla terażniejszości i najbliższej przyszłości pisze²⁰ i wypowiada się prof. Frithjof Bergmann²¹, zwracając uwagę na trudności transformacyjne związane z kultywowaniem modeli pracy znane z wolnorynkowego kapitalizmu

¹⁵ J. Czerny, *Czy prawo Moor'a zdezonizuje osobę ludzką?* Katowice 2005, [w:] K. Wenta, *Pedagogika pracy w cywilizacji bitowej*, [w:] B. Baraniak (red.), *Wartości w pedagogice pracy*, Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii Eksploatacji w Radomiu, Warszawa – Radom 2008, s. 66-68.

¹⁶ K. Wenta, *Pedagogika pracy w cywilizacji bitowej*, [w:] B. Baraniak (red.), *Wartości w ...*, op. cit. 68-70.

¹⁷ J. Gnitecki, *Przemiany informatyki oraz cywilizacji i edukacji informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Poznań 2005, s. 88-92.

¹⁸ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa 2004, s. 308, [w:] K. Wenta, *Sens pracy w społeczeństwie wiedzy*, [w:] R. Gerlach (red), *Praca człowieka w XXI wieku. Konteksty – wyzwania – zagrożenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierz Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2008, s. 41.

¹⁹ K. Wenta, *Sens pracy w społeczeństwie wiedzy*, [w:] R. Gerlach (red), *Praca człowieka w XXI wieku*. Op. cit., s. 43.

²⁰ F. Bergmann, *Die freiheit leben*, Schwarzwald 2005. F. Bergmann, S. Friedland, *Neue Arbeit kompakt*, Freiburg 2007.

²¹ M. Falkiewicz-Szult, *W kierunku gospodarki rozwijającej człowieka* – seminarium prof. Frithjofa Bergmanna, Edukacja Humanistyczna 2012, nr 2, s. 203-207.

i scentralizowanego komunizmu. Potrzeba i możliwości wdrażania nowych modeli pracy wiążą się z: 1) automatyzacją i cybernetyzacją; 2) globalizacją; 3) urbanizacją i miniaturyzacją zakładów pracy oraz upadłością gospodarstw rolnych. Dlatego modele przyszłościowe oparte są o zasadę, że człowiek bez przymusu lecz z zainteresowaniem wykonuje czynności produkcyjno-usługowe o charakterze twórczym dotyczą modeli: 1. New Work Enterprises. 2. Community Production. 3. Work that we really want to do. W pierwszym modelu „New Work Enterprises” chodzi o nowe, zminiaturyzowane przedsiębiorstwa, produkujące energię elektryczną na zasadzie odchodzenia od kosztochłonności, a nastawioną na sprawy ekologiczne, np. elektrownie wodne, wiatrowe. W drugim modelu „Community Production” uwzględnia się przede wszystkim zminimalizowaną produkcję na potrzeby własne, wykorzystując nowoczesną technologię komputerową i roboty towarzyszące. Trzeci model „Work that we really want to do” opiera się na zasadzie rozpoznania potrzeb i możliwości przez badania dotyczące talentów i zdolności, które ukryte wśród ludzi mogłyby być wykorzystane w przyszłej pracy, a nowoczesne doradztwo zawodowe obejmowałoby wszystkie obszary życia²².

Postęp naukowo-techniczny jako generator zmian w edukacji

Dociekając nad wzajemnie zwrotnym oddziaływaniem postępu naukowo-technicznego na edukację zachodzi potrzeba nawiązania do kluczowego stwierdzenia, że: Ten specyficzny, człowiekowi tylko właściwy przebieg ewolucji nazywamy cywilizacją, a jej dwa podstawowe kierunki, to rozwój techniczny i rozwój społeczny (życie w osiedlach i miastach, organizacje państwowe itp.) Cywilizacja ludzka ma od początku charakter ekspansywny, to znaczy nastawiony jest nie tylko na zachowanie, ale i na wzrost. Trzy główne kierunki wzrostu we współczesnej cywilizacji to wzrost demograficzny, wzrost ekonomiczny, obejmujący sfery produkcji i konsumpcji, oraz wzrost informacyjny, dokonujący się na arenie nauki²³.

Na ogół dobrze są znane wielostronne powiązania nauki z techniką w relacji do wzrostu demograficznego, wzrostu produkcji i konsumpcji, co możliwe jest w następstwie oddziaływania zróżnicowanych bodźców psychicznych człowieka funkcjonującego wśród ludzi i przyrody, korzystającego z wszelakich dóbr materialnych i duchowych. Edukacja hipotetycznie z kolei jawi się jako najdoskonalsze narzędzie kształcenia i kształtowania osobowości człowieka, aby rozumnie i z odpowiednią dozą powściągliwości korzystał z nagromadzonych dóbr oraz je twórczo rozwijał. Dlatego edukacja nie może być rozumiana w jej ograniczonym i syntetyzującym anglojęzycznym ujęciu, np. według słownika Webster'a: The act or process of imparting or acquiring general knowledge developing the powers of reasoning and judgment, and generally of preparing oneself or others intellectu-

²² K. Wenta, *Kultura, praca i technologia informacyjna na rynku zatrudnienia i edukacji*, [w:] S. Flejterski (red.), *Co z tą pracą*. Op. cit.

²³ W. Marciszewski, *Nauka we współczesnej cywilizacji*, [w:] Z. Cackowski, J. Kmita, K. Szaniawski, P. J. Smoczyński, *Filozofia a nauka. Zarys encyklopedyczny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wyd. Polskiej Akademii Nauk, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1987, s. 418.

ally for mature life²⁴. Czyli w tłumaczeniu tego tekstu, edukacja to akt lub proces pozyskania lub nabycia ogólnej wiedzy, która rozwija kompetencje umysłowe i daje ogólne przygotowanie oraz dojrzałość intelektualną. W szerokim aspekcie mamy natomiast w edukacji do czynienia z ustawicznie doskonalącym się systemem nauczania – uczenia się, w którym występuje także wychowanie i samowychowanie oraz opieka i samoopieka.

Na ogół Cywilizacja, to stan kultury materialnej osiągnięty w danej epoce historycznej. Rozwój materialny, techniczny, w odróżnieniu od rozwoju kultury duchowej, moralności i obyczajów²⁵. Natomiast zmiany cywilizacyjne ujawniają się w następstwie największych wynalazków i odkryć naukowych jako sensacje ostatniego półwiecza, np. genetyka, informatyka, chemia, medycyna, fizyka, kosmos, łączność, archeologia, technika, transport²⁶. Można sądzić, że oddziaływanie postępu naukowo-technicznego na edukację nie zawsze ujawnia się jako generator zmian oczekiwanych, zwłaszcza jeżeli uwzględni się czynniki kulturowe stosunkowo silnie zakorzenione w procesach związanych z nauczaniem – uczeniem się, wychowaniem – samowychowaniem oraz opieką i samoopieką dla zdrowia człowieka żyjącego wśród ludzi, w otoczeniu przyrody oraz techniki i technologii informacyjnej. Ważną cechą europejskiej tożsamości kulturowej jest: 1) dialogika wirowa; 2) laickość; 3) uniwersalność; 4) wszystko negujący umysł; 5) uogólniająca problematyzacja²⁷, które to cechy przede wszystkim dotyczą uprawianej nauki i częściowo edukacji oraz stanowią zbiór swoistych deklaracji na rzecz urzeczywistnienia idei integracji przy pomocy zróżnicowanych mechanizmów ekonomiczno-gospodarczych i politycznych.

Doszukując się w cywilizacji, w warunkach globalizującego się świata, także w Europie, mechanizmów sprzyjających rozwojowi edukacji, także w edukacji zawodowej i to nie zawsze nasyconych tradycjami narodowymi i etnicznymi, można zauważyć, że w zasadzie sprzyjają procesom innowacyjno-twórczym, ponieważ ujawnia się rywalizacja naukowo-techniczna, zwłaszcza w sferze ich zagospodarowania jako potencjału intelektualnego obywateli dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Edukacja i edukacja zawodowa adresowana dla dobra jednostki i dobra wspólnego natrafiają na wielorakie przeszkody i utrudnienia, ponieważ niekiedy mają one swoje źródła kulturowe oraz dość często nacechowane są rywalizacją na rynku edukacji i rynkach pracy²⁸.

²⁴ Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language, Copyright by dilithium Press, Ltd., New York 1989, p. 454.

²⁵ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, PWN, Warszawa 1967, s. 104.

²⁶ Cywilizacja. Największe wynalazki i odkrycia naukowe. Sensacje ostatniego półwiecza, Jubileuszowa Kolekcja Polityki, Zeszyty 1-11, Warszawa 2008.

²⁷ E. Morin, *Duch czasu*, PWN, Warszawa 1965, s. 82.

²⁸ K. Wenta, *Edukacja do zawodu(ów) na chaotycznym rynku pracy*, [w:] B. Pietrulewicz (red.), *Edukacja – praca – rynek pracy*, Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Profesjologicznego. Instytut Edukacji Techniczno-Informatycznej. Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2010, s. 51-63.

Globalizacja w sferze komercji wartości kulturowych i zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych

Dyskusyjna wydaje się być kwestią dotyczącą oddziaływania komercji jako wartości w warunkach globalizacji zróżnicowanych potrzeb i możliwości ludzi po 2000 roku oraz ich wpływu na edukację. Wynika to m.in. stąd, gdyż z jednej strony przez komercję rozumie się zachowanie oparte ...*na zasadach handlowych, obliczone na zysk, ...kieruje się wyłącznie chęcią zysku, nieuwzględniające w życiu inne wartości*²⁹. W elektroniczno-słownikowej wersji o konsumpcjonizmie pisze się raczej jako o wartości rynkowej i postawie życiowej społeczeństw przemysłowych. Konsumpcjonizm to przede wszystkim postawa polegająca na nieusprawiedliwionej (rzeczywistymi potrzebami oraz kosztami ekologicznymi, społecznymi, czy indywidualnymi) konsumpcji dóbr materialnych i usług, lub pogląd polegający na uznawaniu tej konsumpcji za wyznacznik jakości życia (za najważniejszą, względnie jedyną wartość) wówczas mamy do czynienia z tzw. hedonistycznym materializmem³⁰. Z drugiej jednak strony w konsumpcjonizmie dostrzega się upowszechniający się trend do wyrażania swojej tożsamości przez nabywanie towarów, co z kolei w oczach krytyków współczesnego społeczeństwa, np. Z. Baumana, G. Ritzera, N. Kleina, Jana Pawła II - jawi się jako wielogłowy Lewiatan oraz uniwersalny chłopiec do bicia. Otóż rzecz dotycząca kultury konsumpcyjnej nie jest jednoznaczna w wyważonych ocenach, zwłaszcza gdyby odnieść się do następujących aspektów: - 1. Czy konsumpcja leży w naszej naturze? 2. Po co utrudniamy sobie życie? 3. Kupuj i kopuluj³¹! Wychowanie dorosłych dla racjonalnej, ograniczonej konsumpcji i gromadzenia dóbr, zwłaszcza dóbr materialnych, ponad jednostkowe i „rodowe” potrzeby, uwzględniając, m. in. poczucie bezpieczeństwa, solidarności, radości wspomagania innych ludzi, itp. staje się oraz ma jak najbardziej humanitarny sens, gdy jej istotą jest, aby być, aby żyć, niekoniecznie oczekiwać na pamięć potomnych.

Diametralnie odmienne podejście do związków między pracą, konsumpcjonizmem i nowymi ubogimi reprezentuje Z. Bauman, który wskazuje na to skąd się biorą ubodzy i jak to się dzieje, że tak są postrzegani. Celnie autor nawiązuje zarazem do tego, że w obrazie ubogich - zwykli ludzie, ani bogaci, ani biedni, chwalecy swój styl życia - mają skłonność umieszczać swoje ukryte ego lęki i obawy³². Dlatego nasuwają się pytania: - Czy nowoczesne ubóstwo nie jest częściowo dodaną funkcją konsumpcjonizmu? Jak wielkie znaczenie ma reklama towarów i usług, m. in. chociażby dotyczących cielesności kobiet na rynku dóbr konsumenckich?

²⁹ A. Markowski, R. Pawelec, *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*, Wydawnictwo WILGA, Warszawa 2001, s. 390.

³⁰ *Konsumpcjonizm*, [w:] <http://64.233.183.104/search?q=cache:Wd68Z4T2Tkj:pl.wikipedia.org/wiki/Konsumpcjonizm+konsu...> [2007-10-31].

³¹ P. Prokopowicz, *Pawi ogon - ewolucyjne spojrzenie na kulturę konsumpcyjną*, [w:] http://krytyka.org/pokaz_artykul.php?id=22 [2007-09-11].

³² Z. Bauman, *Praca, konsumpcjonizm i nowi ubodzy*, Wyd. WAM, Kraków 2006, [w:] <http://64.233.183.104/search?q=cache:pqI6VKSHs18:czytelnia.onet.pl> [2007-11-01].

Reasumpcja

Cywilizacyjny chaos jawi się także w edukacji, ponieważ żyjemy w społeczeństwie ryzyka, bo znikają granice i chociaż w Unii Europejskiej znosimy granice wewnętrzne i umacniamy granice zewnętrzne, to nie da się chronić rynku pracy, tym bardziej w sytuacji, gdy otwieramy rynek edukacyjny. Z drugiej strony chaos na rynku pracy wiąże się z tym, że można uczyć się i przenikać na rynek pracy poprzez Internet, np. pisząc programy, prowadząc księgowość, grać na giełdzie, kierować przedsiębiorstwem, obsługiwać sklepy wysyłkowe i konta bankowe, udzielać porad klientom. Rośnie natomiast ryzyko i coraz większego znaczenia nabierają różnice kulturowe powodujące jego odmienną percepcję, np. Niemcy martwią się o ekologię, Francuzi i narody krajów Europy Środkowej i Wschodniej są entuzjastami technologicznymi. Wiąże się to z wolnym rynkiem, manipulacjami genami, swobodnym przepływem kapitału, przy otwieraniu i ograniczaniu granic, co generuje nowe obszary ryzyka, chociaż odwrotną stroną ryzyka jest nadzieja na poprawę stanu rzeczy i ona, nadzieja stanowi istotę ponowoczesności³³. Tymczasem rzeczywistość domaga się nowej ponowoczesnej logiki, a społeczna mentalność uwięziona jest w kulturze i opóźnionej ponowoczesności, ponieważ myślimy w kategoriach statycznych, instytucjonalnych, w kategoriach państw narodowych³⁴.

Cywilizacyjny chaos w edukacji, ujawnia się w sferze zagrożeń ze względu na ograniczone możliwości wykorzystania wiedzy zgromadzonej w silosie, w konkurencji do dynamicznie zmieniającej się wiedzy wibrującej w chmurze³⁵. Być może zbliżamy się do granic ludzkiego stylu życia czy ludzkiej mentalności, aczkolwiek dostrzega się, że antropologiczne granice ludzkiej odporności na zmianę i ryzyko rozszerzają się w miarę ustawicznej, dynamicznej modernizacji, co dotyka przede wszystkim edukacji, która nadal jest integralną częścią w procesie ludzkiego rozwoju.

³³ K. Wenta, *Chaos cywilizacyjny w edukacji w chmurach i silosach*, Problemy Profesjologii, Nr 2/2014.

³⁴ J. Żakowski, *W szponach ryzyka, wywiad: z niemieckim socjologiem Ulrichem Beckiem, Społeczeństwo ryzyka*, [w:] *Niezbędnik Inteligentna*, Polityka nr 25 (2509) 25 czerwca 2005, s. 4-7.

³⁵ E. Baron-Polańczyk, *Chmura czy silos? Nauczyciel wobec nowych trendów ICT*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2011.

Bibliografia

- Bauman Z., *Praca, konsumpcjonizm i nowi ubodzy*, Wyd. WAM, Kraków 2006, w: <http://64.233.183.104/search?q=cache:pqI6VKSHs18J:czytelnia.onet.pl> [2007-11-01].
- Baron-Polańczyk E., *Chmura czy silos? Nauczyciel wobec nowych trendów ICT*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2011.
- Bergmann F., *Die freiheit leben*, Schwarzwald 2005. F. Bergmann, S. Friedland, *Neue Arbeit kompakt*, Freiburg 2007.
- Cywilizacja. Największe wynalazki i odkrycia naukowe. Sensacje ostatniego półwiecza, Jubileuszowa Kolekcja Polityki*, Zeszyty 1-11, Warszawa 2008.
- Czerny J., *Czy prawo Moor'a zdetronizuje osobę ludzką?* Katowice 2005, [w:] K. Wenta, *Pedagogika pracy w cywilizacji bitowej*, [w:] B. Baraniak (red.), *Wartości w pedagogice pracy*, Wydawnictwo: Instytut Badań Edukacyjnych i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii Eksploatacji w Radomiu, Warszawa – Radom 2008.
- Falkiewicz-Szult M., *W kierunku gospodarki rozwijającej człowieka – seminarium prof. Frithjofa Bergmanna*, Edukacja Humanistyczna 2012, nr 2.
- Gnitecki J., *Przemiany informatyki oraz cywilizacji i edukacji informacyjnej*, Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Poznań 2005.
- Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa 2004, [w:] K. Wenta, *Sens pracy w społeczeństwie wiedzy*, [w:] R. Gerlach (red), *Praca człowieka w XXI wieku. Konteksty – wyzwania – zagrożenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierz Wielkiego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2008.
- Kaczor S., *Wychowanie człowieka – obywatela – pracownika w zmieniających się czasach*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: Pedagogika pracy i andragogika w konstelacji europejskiej i globalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierz Wielkiego, Bydgoszcz -Ciechocinek, 26-28. 04. 2005 r.
- Kołodko G. W., *Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości*, Wydawca: Pruszyński Media Sp. o. o., Warszawa 2013.
- Konsumpcjonizm*, [w:] <http://64.233.183.104/search?q=cache:Wd68Z4TT2Tkj:pl.wikipedia.org/wiki/Konsumpcjonizm+konsu...> [2007-10-31].
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, PWN, Warszawa 1967.
- Kwiatkowski S. M., *Drogi i bezdroża kształcenia zawodowego w Polsce w latach 1945-2004. Próba wybiórczo-retrospektywnego spojrzenia*, [w:] *Konferencja, Drogi i bezdroża polskiej oświaty w latach 1945-2004*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, Warszawa, 10 luty 2005.
- Kwiatkowski S. M., *Kierunki rozwoju pedagogiki pracy*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: Pedagogika pracy i ...*, op. cit.

- Lewowicki T., *Pedagogika pracy i andragogika wobec europejskiej integracji i globalizacji – uwagi prowokacyjne*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: Pedagogika pracy i ...*, op. cit.
- Marciszewski W., *Nauka we współczesnej cywilizacji*, w: Z. Cackowski, J. Kmita, K. Szaniawski, P. J. Smoczyński, *Filozofia a nauka. Zarys encyklopedyczny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wyd. Polskiej Akademii Nauk, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1987.
- Mancini P., Hallin D., *Systemy medialne*, Wydawnictwo Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2007.
- Morin E., *Duch czasu*, PWN, Warszawa 1965.
- Markowski A., Pawelec R., *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*, Wydawnictwo WILGA, Warszawa 2001.
- Niemiec J., *Oświata dorosłych w realiach i dialogu*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: Pedagogika pracy i ...*, op. cit.
- Nowacki T. W., *Polskie tradycje w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: Pedagogika pracy i ...* op. cit.
- Prokopowicz P., *Pawi ogon – ewolucyjne spojrzenie na kulturę konsumpcyjną*, w: http://krytyka.org/pokaz_artykul.php?id=22 [2007-09-11].
- Starzyk T., *Nadchodzi czas zaciskania pasa*, [w:] *Bankier.pl* Polski Portal Finansowy 2012.11.17.
- Sztumski J., *Wyzwania wynikające dla pedagogiki pracy i andragogiki z przynależności do Unii Europejskiej i postępującej globalizacji*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: Pedagogika pracy i ...*, op. cit.
- Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*, Copyright by dilithium Press, Ltd., New York 1989.
- Wenta K., *Chaos cywilizacyjny w edukacji w chmurach i silosach*, Problemy Profesjologii, Nr 2/2014.
- Wenta K., *Edukacja do zawodu(ów) na chaotycznym rynku pracy*, w: B. Pietrulewicz (red.), *Edukacja – praca – rynek pracy*, Wydawnictwo Naukowe Polskiego Towarzystwa Profesjologicznego. Instytut Edukacji Techniczno-Informatycznej. Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2010.
- Wenta K., *Kultura, praca i technologia informacyjna na rynku zatrudnienia i edukacji*, w: S. Flejterski (red.), *Co z tą pracą. Pomorze Zachodnie w perspektywie interdyscyplinarnej i międzynarodowej*, Wydawnictwo „ZAPOL”, Szczecin 2013.
- Wenta K., *Pedagogika pracy w cywilizacji bitowej*, [w:] B. Baraniak (red.), *Wartości w pedagogice pracy*, Wydawca: Instytut Badań Edukacyjnych, Instytut Technologii Eksploatacji - PIB, Warszawa – Radom 2008.
- Wenta K., *Sens pracy w społeczeństwie wiedzy*, [w:] R. Gerlach (red), *Praca ...*, op. cit.
- Wenta K., *Teoria chaosu w dyskusji nad pedagogiką*, Wydawnictwo i Zakład Poligrafii Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom 2011.

- Wiatrowski Z., *Pedagogika pracy i andragogika w konstelacji europejskiej i światowej*, [w:] *Ogólnopolska Konferencja Naukowa pod hasłem: Pedagogika pracy i ...*, op. cit.
- Żakowski J., *Polski rogal*, w: *Polityka*, nr 7 (2990), 11-17.02.2015.
- Żakowski J., *W szponach ryzyka*, wywiad: z niemieckim socjologiem Ulrichem Beckiem, *Społeczeństwo ryzyka*, w: *Niezbędnik Inteligenta*, *Polityka* nr 25 (2509) 25 czerwca 2005.

Kazimierz Wenta

Nauki społeczne o pracy i zatrudnieniu w chaosie edukacji na rzecz dostosowania się do globalnych i terytorialnych zmian

W naukach społecznych dyskusja nad kulturą, cywilizacją, chaosem w edukacji niewielkie ma wsparcie ze strony gremiów politycznych i ekonomiczno-gospodarczych. Wynika to z niewiedzy o nieświadomych mechanizmach decyzyjnych dużych grup społeczno-zawodowych, zwłaszcza pracowników najemnych. Chaos edukacyjny ujawnia się w związku z niedostosowaniem szkolnictwa i szkoleń do potrzeb i możliwości rynku pracy i zatrudnienia. Polska pedagogika pracy podejmuje problematykę dotyczącą orientacją zawodową, konfliktami społecznymi pomiędzy pracodawcami i pracownikami oraz nową pracą i wpływem postępu naukowo-technicznego na zmiany w edukacji.

Słowa kluczowe: kultura, praca, technologia informacyjna, chaos w edukacji, zatrudnienie

Social Science about Work and Income in the Chaos of Education for adapting to Global and Territorial changes

In the social sciences discussion over culture, civilization, chaos in education has little support from the political, economic and business bodies. This is due to the ignorance of the unaware decision-making mechanisms of large socio-professional groups, especially hived men. Educational chaos is being revealed in connection with the inadequacy of education and training to the needs and opportunities of the labor and employment market. Polish labor pedagogy takes issues concerning professional orientation, social conflicts between employers and employees and new work and influence of scientific and technical progress, over changes in education.

Keywords: culture, information technology, work, chaos in education, employment

Translated by Bożena Wenta